

STRESZCZENIE PRACY DOKTORSKIEJ

Autorka pracy: mgr Jasmine Al-Douri

Tytuł: Pokój nauczycielski. Społeczność nauczycieli w świecie rzeczywistym i wirtualnym

Promotor: prof. dr hab. Tomasz Szkudlarek

Promotor pomocniczy: dr Grzegorz Stunża

Dysertacja doktorska pod tytułem *Pokój nauczycielski. Społeczność nauczycieli w świecie rzeczywistym i wirtualnym* jest próbą wypełnienia luki w rozważaniach nad społecznością nauczycieli. Przeprowadzony przegląd literatury przedmiotu uwidoczniał, że w obszarze obejmującym wewnętrzną problematykę tej społeczności niewiele miejsca poświęcono na jakościowe badania etnograficzne, dotyczące interakcji i struktury wewnętrznej grupy oraz rytuałów.

Przedmiotem moich badań stał się pokój nauczycielski, w całej swojej przestrzeni wraz z grupą pracujących w nim nauczycieli, a celem dociekań było poznanie rytuałów wewnątrz społeczności oraz miejsc w pokoju nauczycielskim z nimi związanych.

W pracy została zastosowana obserwacja uczestnicząca jako jakościowa metoda badawcza, której teoretyczne ramy wyznaczył interakcjonizm symboliczny, zwracający uwagę na dynamikę przebiegu interakcji społecznych i struktury panującej w grupie nauczycieli oraz wymiana symbolicznych znaczeń między aktorami społecznymi, jak również rytuały zachodzące w przestrzeni pokoju nauczycielskiego. Szczególnie skupiłam się na określonych i specyficznych interakcjach: nauczyciel – nauczyciel, nauczyciel przedmiotów ogólnokształcących – plastyk, nauczyciel – nauczyciel stażysta, nauczyciel – nowy nauczyciel. Badania skoncentrowano wokół rzeczywistej przestrzeni pokoju nauczycielskiego (interakcje, hierarchia, dwuznaczności i sprzeczności). Materiał badawczy został wzbogacony o elementy wirtualnej przestrzeni pokoju nauczycielskiego z okresu nauki zdalnej.

Zgromadzony materiał stanowił podstawę do odpowiedzi na postawione pytania badawcze: Jak kształtuje się przestrzeń pokoju? Jakie są wejścia w przestrzeń? Jaką grupę zamkniętą stanowią nauczyciele? Jak wygląda granica przestrzeni pokoju? Czy następuje podział na sfery sacrum i profanum? Jak wygląda hierarchia w grupie nauczycieli? Kogo dotyczy? Jakie rytuały obowiązują w pokoju? Kto podlega rytuałom? Jak wygląda przestrzeń pokoju? Czy są tam specjalne miejsca?

Opracowanie składa się z ośmiu rozdziałów, opatrzone jest wstępem oraz podsumowaniem.

W rozdziale pierwszym zanalizowana została przestrzeń pokoju nauczycielskiego wraz z pracującymi w niej nauczycielami. W szczególności zwrócono uwagę na specyficzne zależności: nauczyciel – nauczyciel. Projekt badawczy realizowałam w paradygmacie badań jakościowych, korzystając z metod i narzędzi dostępnych w autoetnografii. Zbieranie danych w terenie odbywało się bezpośrednio przeze mnie – autorkę rozprawy – nauczycielkę plastyki w szkole. Badania etnograficzne prowadziłam w latach 2016-2021. Projekt badawczy objął instytucje edukacyjne publiczne i prywatne na różnych poziomach nauczania, w trzech dużych miastach Polski (Łódź, Warszawa, Gdańsk).

Rozdział drugi prezentuje przegląd dostępnej literatury i stanowi analizę krytyczną dotychczasowych badań, określając ich stan w odniesieniu do opracowywanego zagadnienia i umożliwiając identyfikację obszarów badawczych. Przybliżyłam znaczenie terminów i pojęć ujętych w pracy oraz najnowsze osiągnięcia wraz z dyskusją w tym obszarze.

Rozdział trzeci zawiera opis rytuału interakcyjnego wraz z przestrzenią rytualną. Model rytuału stał się wzorcem badania interakcji w grupie, a proces komunikacji rytualnej, analizowany w ujęciu analizy transakcyjnej E. Berne'a, stał się tematem rozważania, analizy i opisu zależności w grupie.

Rozdział czwarty dotyczy obszaru sacrum – profanum, ujmuje zagadnienia dyskursu miejsca, ukazując je w ramach kulturowych oraz dookreśla i przybliża miejsce (według Marii Mendel, Yi-Fu Tuana i Aleksandra Nalaskowskiego).

W rozdziale piątym podjęłam kwestię osoby nauczyciela w szkolnej rzeczywistości. Przeanalizowałam zagadnienia dotyczące praktyki edukacyjnej i kultury nauczycieli w szkolnej przestrzeni. Zwróciłam uwagę na drogę awansu zawodowego nauczyciela.

W rozdziale szóstym zdefiniowałam miejsce i (nie)miejsce w odniesieniu do pokoju nauczycielskiego. Ukazałam narracje etnografa w zamkniętej przestrzeni, dotyczące wyjątkowych elementów pokoju nauczycielskiego.

W rozdziale siódmym scharakteryzowałam zagadnienia rytuału interakcyjnego w przestrzeni wirtualnej. Nakreśliłam proces interakcji w pokoju nauczycielskim w świecie cyberprzestrzeni z uwzględnieniem struktury w organizacji szkolnej.

Ósmy rozdział stanowi próbę określenia wyznaczania granicy przestrzeni, nawiązując do rytuałów oraz obrzędów przejścia (fr. *rites de passage*) według koncepcji Arnolda Van Gennepa.

Rozdziały 5-8 są empiryczną częścią dysertacji. Zawierają osobiste zapisy badacza – etnografa – nauczyciela dotyczące doświadczeń w szkolnej przestrzeni. Stanowią kolorową paletę obrazów i dokumentacji zapisaną za pomocą fotografii, szkiców i zapisów z dziennika badacza, nawiązują do dyskursu wokół analiz i interpretacji przestrzeni szkolnej.

Podsumowanie pracy doktorskiej skupia wszystkie aspekty i konteksty, skłaniając do refleksji nad przestrzenią pokoju nauczycielskiego. Kulturowe definiowanie miejsca stanowiło początek spojrzenia na przestrzeń w pokoju nauczycielskim i pozwoliło na wyodrębnienie miejsc i (nie)miejsc, rytuałów i granic przejścia oraz symboli sacrum i profanum.

Brak opracowań naukowych na ten temat, jak również brak możliwości odwołania się do już przeprowadzonych badań, rozbudzał zaciekawienie, skłaniając do eksplorowania nieprzetartego i nieodkrytego szlaku naukowych poszukiwań.

Niniejsza praca, dzięki przyjętym założeniom oraz metodyce, umożliwia uchwycenie tego, co niemożliwe i niedostrzegalne w zamkniętej przestrzeni pokoju nauczycielskiego. Sądzę, że zgromadzone przeze mnie dane empiryczne poszerzą kontekst społeczno-kulturowy i w pewnym stopniu przybliżą relacje, strukturę i rytuały panujące w społeczności nauczycielskiej.

Słowa kluczowe

pokój nauczycielski, społeczność nauczycieli, miejsce, sacrum, profanum, struktura, grupa społeczna, hierarchia, szkoła, awans zawodowy nauczyciela, etnografia

ABSTRACT OF THE DOCTORAL THESIS

Author of the thesis: Jasmine Al-Douri, M.Sc.

Title: The Teachers' Room. Teachers' community in the real and virtual world

Thesis Promoter: Prof. Dr. Tomasz Szkudlarek

Associate Promoter: Dr. Grzegorz Stunża

The doctoral dissertation entitled *The Teachers' Room. The Teachers' Community in the Real and Virtual World* is an attempt to fill a gap in the consideration of the teachers' community. A review of the literature on the subject made it apparent that in the area covering the internal issues of this community, little space has been devoted to qualitative ethnographic research on the interaction and internal structure of the group and rituals.

The subject of my research became the teachers' room, in its entirety, together with the group of teachers working in it, and the aim of the inquiry was to explore the rituals within the community and the places in the teachers' room associated with them.

The study used participant observation as a qualitative research method whose theoretical framework was set by symbolic interactionism, which pays attention to the dynamics of the course of social interactions and structure prevailing in a group of teachers and the exchange of symbolic meanings between social actors, as well as the rituals taking place in the space of the teachers' room. Specifically, I focused on specific and particular interactions: teacher-teacher, general education teacher-artist, teacher-intern, teacher-new teacher. The research was focused around the actual space of the teachers' room (interactions, hierarchy, ambiguities and contradictions). The research material was enriched with elements of the virtual space of the remote learning teacher's room.

The material collected formed the basis for answering the research questions posed: How is the space of the room shaped? What are the entrances to the space? What kind of closed group are the teachers? What does the boundary of the room space look like? Is there a division between the sacred and profane spheres? What does the hierarchy look like in the group of teachers? Who is involved? What rituals apply in the room? Who is subject to the rituals? What does the space of the room look like? Are there special spaces?

The study consists of eight chapters, with an introduction and a conclusion.

The first chapter analyses the space of the teachers' room together with the teachers working in it. In particular, attention was paid to specific relationships: teacher-teacher. I carried out the research project in a qualitative research paradigm, using the methods and tools

available in autoethnography. Data collection in the field was carried out directly by me – the author of the dissertation – a school art teacher. I conducted ethnographic research between 2016 and 2021. The research project covered public and private educational institutions at different levels of education, in three major Polish cities (Łódź, Warsaw, Gdańsk).

The second chapter presents a review of the available literature and provides a critical analysis of existing research, defining its status in relation to the issue under development and enabling the identification of research areas. I have introduced the meaning of the terms and concepts covered in the thesis and the most recent developments with a discussion in this area.

The third chapter contains a description of the interactional ritual together with the ritual space. The ritual model became the template for the study of group interaction, and the process of ritual communication, analysed in terms of E. Berne's transactional analysis, became the subject of consideration, analysis and description of group relationships.

The fourth chapter deals with the area of sacred – profane, captures the issues of the discourse of place, showing it in a cultural framework and fleshes out and approximates place (according to Maria Mendel, Yi-Fu Tuan and Alexander Nalaskowski).

In the fifth chapter, I took up the question of the person of the teacher in the school reality. I analysed issues concerning educational practice and the culture of teachers in the school space. I have paid attention to the teacher's path of professional advancement.

In chapter six I defined place and (dis)place in relation to the teachers' room. I have shown the ethnographer's narratives of the enclosed space regarding the unique elements of the teachers' room.

In chapter seven, I characterised issues of interactional ritual in virtual space. I have outlined the process of interaction in the teachers' room in the world of cyberspace, taking into account the structure in the school organisation.

The eighth chapter attempts to define the demarcation of the boundary of space, referring to rituals and rites of passage (*fr. rites de passage*) according to Arnold Van Gennep's concept.

Chapters 5-8 are the empirical part of the dissertation. They contain the personal records of the researcher – ethnographer – teacher regarding experiences in school space. They provide a colourful palette of images and documentation recorded through photographs, sketches and the researcher's diary entries, and relate to the discourse around the analysis and interpretation of school space.

The summary of the dissertation brings together all aspects and contexts, prompting reflection on the space of the staff room. The cultural definition of place was the beginning of

a look at the space in the teachers' room and made it possible to distinguish places and (non)places, rituals and boundaries of passage and symbols of the sacred and profane.

The lack of scientific studies on the subject, as well as the impossibility of referring to research already carried out, aroused curiosity, prompting the exploration of the untrodden and undiscovered path of scientific inquiry.

The present work, thanks to its assumptions and methodology, makes it possible to grasp what is impossible and invisible in the closed space of the teachers' room. I believe that the empirical data I have collected will broaden the socio-cultural context and, to a certain extent, bring closer the relationships, structure and rituals prevailing in the teaching community.

keywords

Teachers' room, teachers' community, place, sacred, profane, structure, social group, hierarchy, school, teacher promotion, ethnography